

Hoofstuk 18

Die politieke omwenteling

In Nederland het die politieke gebeure, soos in die res van Europa, ook weerklank gehad. Hoewel die land, ná sy goue eeu, geleidelik terugsak as wêreldmoondheid en kultuurleier, was hy nogtans 'n faktor. Ná 'n lang stadhouerlose tydperk, word Prins Willem IV in 1747 stadhouer van al die provinsies van Nederland. Hy lei die land in 'n defensiewe oorlog teen Frankryk, wat in 1748 besluit word met die Vrede van Aken, wat vir die Nederlande gunstig is.

Willem IV slaag egter nie daarin om in die binnelandse toestande die nodige veranderings aan te bring nie. Hy versuim om aandag te gee aan die hervormings, waarop die arbeiders en middelklas gehoop het. Verder verander hy niks aan die regeringstelsel, wat in meeste provinsies die mag in die hande van enkelinge en klein groepies gekonsentreer het nie. Dit bring mee dat onder andere in Friesland en Holland daar groeiende onrus is vanweë administratiewe wanpraktyke en korrupte belastingstelsels. In 1751 sterf Willem IV en word hy deur sy seun, Willem V, as stadhouer opgevolg. Omdat Willem V nog onmondig is, regeer sy moeder, Anna van Hanover van 1751-1759 as regentes en die Hertog van Brunswijk van 1759-1766 wanneer Willem V selfstandig kan optree.

Stadhouer Willem V is egter nie 'n sterk leier nie. In die ingewikkelde Europese politiek waar Engeland en Nederland in bondgenootskap teen oorlogsgugtige Frankryk staan, verander Nederland kort-kort sy verbintenisse en laat na om sy vloot en leër te versterk. In 1778 ontstaan daar 'n oorlog tussen Nederland en Engeland, hoofsaaklik omdat Engeland op die wyse Nederland as handelsmoondheid wil verslaan. In 1784 word die oorlog, wat rampspoedig vir Nederland verloop het, beëindig. Dit beteken die einde van Nederland as 'n invloedryke Europese moondheid. Nederland word nou al meer op Frankryk as moontlike bondgenoot aangewys om sy posisie enigermate te kan behou.

In Nederland self ontstaan daar al meer binnelandse probleme. Daar is al meer spanning tussen die Oranjegesindes, die ondersteuners van Willem V, en die demokratiese groepe en die staatsparty. Die demokrate bestaan in hoofsaak uit die Ne-

derlandse middelklas, wat al meer aandring op medeseggenskap in die landsbestuur. Uit hierdie demokrate en die ou staatsparty ontstaan die Patriotparty wat die landsbestuur in die hande van die volk wou plaas. Die Oranjegesindes word veral gevorm deur die Calvinistiese predikante, die leër en die laer arbeidersklasse.

Die Patriotte bevorder hulle saak met politieke pamflette en selfs koerante en dit blyk gou dat die Oranjegesindes nie opgewasse is teen die Patriotte nie. Die Patriotte gaan selfs so ver om hulle eie *vrijcorpsen* of kommandos op te rig. So ver gaan dit dat in Gelderland die stadjies Elsburg en Hattem in opstand teen die stadhouer kom. Hoewel die leër die verset platdruk, draai die openbare mening al meer teen die stadhouer. Allerlei woelinge volg en met die hulp van 'n Pruissiese leërmag behou Stadhouer Willem V sy posisie. Die Patriotte vlug na Frankryk en voorlopig bly die ou Verenigde Provinsies nog bestaan.

Die situasie in Europa verander dramaties met die Franse rewolusie wat in 1789 losbars. In 1793 verklaar die nuwe republikeinse owerheid van Frankryk oorlog teen Nederland. Hoewel aanvanklik die Franse aanslae weerstaan word, verander dit en in 1794 verslaan 'n Franse leër 'n geallieerde leer van Oostenryk, Pruise, Engeland en Nederland. Dit bring mee dat Willem V in 1795 uit Nederland vlug en die Patriotte, met Franse hulp, beheer oor die land oorneem. Daarmee val die Nederlandse republiek wat in 1588 tot stand gekom het. 'n Nuwe republiek kom nou tot stand as opvolger van die ou Nederlandse staat. Die nuwe staat noem homself die Bataafse republiek, so genoem na die Batawe wat een van die oudste Germaanse stamme in die Nederlande was. Dit was 'n totaal nuwe Nederland wat die negentiende eeu tegemoetgegaan het.

As bykomende literatuur kan vir hierdie hoofstuk ook gelet word op:

Allen, D 1985. *Philosophy for understanding theology*. London: SCM.

Barth, K 1952. *Die protestantische Theologie im 19. Jahrhundert: Ihre Vorgeschichte und ihre Geschichte*. Zürich: Evangelischer Verlag.

Boer, D 1991. *Protest teen een verkeerde wereld*. Voorburg: Publivorm.

Brumfitt, J H 1972. *The French Enlightenment*. London: MacMillan.

De Jong, M J G & Zaal, W 1960. *Bilderdijk*. Kampen: Kok.

Loonstra, B 1990. *Verkiezing, versoening, verbond: Beschrijving en beoordeling van de leer van het pactum salutis in de gereformeerde theologie*. 's-Gravenhage: Uitgeverij Boekencentrum.

Mabbott, J D 1973. *John Locke*. London: MacMillan.

Oliver, R P 1973. *Christianity and the survival of the West*. Cape Canaveral: Howard Allen. (Veral hfst 6, 55-74.)